

О.Б. Греськів, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розглянуто сутність економічних категорій «сталий розвиток» та «стійкий розвиток», на основі обґрунтування системно-синергетичного підходу. Виявлено сумісність та протиріччя означених процесів. Доведено, що теорія сталого розвитку повинна бути заснована на гармонізації соціальної, економічної та екологічної підсистем.

***Ключові слова:** сталий розвиток; стійкість; сталість; стійкий розвиток; система; соціально- економічна система.*

Постановка проблеми. Проблема сталого розвитку є достатньо новою соціально-економічною конструкцією, а тому в межах сучасних дослідницьких підходів не має належного розроблення, що тим самим обумовлює доцільність її методологічного обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню окремих напрямів проблеми сталого розвитку соціально-економічних систем присвячені праці багатьох науковців, серед них: Б.Буркинського, О. Гудзинського, Т. Гуренко, В. Золотарьова, А. Урсула, М. Судомир, С. Судомир та інших вчених.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є здійснити теоретико-методологічний аналіз сутності сталого розвитку та чітко конкретизувати його зміст

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукове трактування поняття «сталий розвиток» є досить широким і неоднозначним. Разом з тим єдиного трактування сталого розвитку немає. Серед вітчизняних вчених значний поступ у напрямку висвітлення стану рівноважної регіональної соціо-еколого-економічної системи зробили Б.Г. Данилишин та Л.Б. Шостак. Зокрема, під рівноважним сталим розвитком вони розуміють систему суспільного виробництва, за якої досягається оптимальне співвідношення між економічним розвитком, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення [5, с. 10].

Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов та С.К. Харічков запропонували дивитись на сталий розвиток через призму динамічної рівноваги. Зокрема, сталий розвиток еколого-економічної системи, на їх думку, є здатністю цієї системи витримувати зміни, створені зовнішніми і внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження визначеної динамічної рівноваги [1, с. 142].

Крім розуміння сталого розвитку з позицій динамічної рівноваги, в Україні існують інші визначення. Наприклад, Є.М. Борщук, проводячи аналіз використання терміну у західноєвропейських країнах, робить висновок, що під сталим розвитком слід розуміти біогармонійний або стійкий розвиток суспільства, прийнятний для збереження екологічної ніші людини [2, с. 289-290]. З.В. Герасимчук розуміє сталий розвиток як процес забезпечення функціонування територіальної системи з заданими параметрами в певних умовах протягом необхідного проміжку часу, що веде до гармонізації факторів виробництва та поліпшення якості життя сучасних і наступних поколінь за обставин збереження і поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища [4, с. 28].

А.Д. Урсул та Т.А. Урсул під сталим розвитком розуміють “не лише системну єдність економічних, соціальних та екологічних видів та аспектів діяльності, але й іманентних взаємозв’язків розвитку та безпеки, скоріше забезпечення безпеки через розвиток і розвиток через забезпечення безпеки” [6, С. 26]. У такому розуміння реалізація механізмів забезпечення сталого розвитку має належати не лише органам державної влади у сфері національної безпеки, але й і всім сферам соціальної діяльності, які покликані охороняти безпеку через розвиток власної діяльності у певному предметному напрямку. Відповідно до даного підходу А.Д. Урсул та Т.А. Урсул наполягають на необхідності “формування глобальної безпеки, яка загалом має здійснюватись через перехід до сталого розвитку, а не через примноження та посилення ”захистних” структур та форм діяльності” [6, С. 219].

Водночас, теоретико-методологічне обґрунтування поняття сталого розвитку знайшло певне відчуження у концепції відомого пострадянського вченого з питань глобальної динаміки Н. Н. Моїсеєва. На його думку “вислів “sustainable development” важко перекладається на російську мову (та ймовірно на інші мови), найправильнішим його перекладом є “розвиток узгоджений із станом природи та її законами” [7, С.74]. При цьому, вчений наголошує на неприпустимості використання поняття “сталий розвиток”, оскільки у такому його варіанті він містить певний алогізм, це безпосередньо пов’язано з тим, що “поняття розвиток – антипод поняття

сталості та стабільності... сталого розвитку просто не може бути, якщо є розвиток, то стабільності вже не має“ [8, С. 98].

Теоретико-методологічну цінність в межах даного розгляду також становить концепція філософського обґрунтування сталого розвитку та сталості розроблена В.А. Рабошою. На його думку “основою сталого розвитку будь-якої системи є самоорганізація, її важлива властивість синергія... синергія факторів розвитку, безперервна взаємодія елементів, які визначають динаміку системи, її транзитну детермінацію, так і зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі”.

Загалом, переважна більшість вчених у сталому розвитку вбачають складну систему, важливими характеристиками якої є: неадитивність; еквіфінальність; цілеспрямованість; емерджентність прагнення до створення та підтримання гомеостазу. Це безпосередньо, характеризує сталий розвиток як відкриту динамічну систему здатну до забезпечення сталості процесів. Сталість як критеріальний атрибут забезпечення сталого розвитку “виражається через здатність системи до самозбереження, обумовлює життєздатність та адаптацію системи до мінливих умов зовнішнього середовища”.

Однак ми вважаємо, що сталий розвиток – це більш ємне за своєю сутністю і змістом поняття, погоджуємось з професором Гудзинським Л.Д., що сталий розвиток повинен охоплювати природні, соціальні, економічні, духовні, інтелектуальні, суб’єктивно-об’єктивні складові. Сталий розвиток спирається на принцип рівноправних можливостей справедливого задоволення естетичних, духовних та економічних потреб людини, що реалізується шляхом гуманітаризації, екологізації, біологізації і соціалізації аграрного виробництва, збереження і передачі коду поколінь, гармонізації співіснування людини і природи [3].

Погоджуємось з автором Судомир С.М., що основним суб’єктом забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем повинна виступати людина з прогресивними цінностями і новою філософією мислення, спрямованими на забезпечення гармонізації інтересів сучасних та майбутніх поколінь через механізми збалансованості екологічних, соціальних, економічних, матеріально-духовних, інтелектуальних складових системи розвитку [9].

Враховуючи вищесказане, „стійкий розвиток”, як вважає автор Судомир С.М., слід розглядати як розвиток, що задовольняє матеріально-духовні потреби сьогодення і створює умови для стійкого економічного розвитку в перспективі з врахуванням майбутніх ціннісних орієнтацій через механізми гармонізації людини з природою та у суспільстві [9].

При цьому підтримуємо автора Судомир М.Р., що акцент потрібно робити на пріоритетність цінностей, організаційної культури, культури організації, організаційного клімату, самосвідомості, синергетичного світобачення в розвитку сільськогосподарських підприємств [10].

Висновки. Розглянувши різні позиції поняття «сталий розвиток» ми прийшли до висновку, що найбільш аргументоване визначення дав автор Гудзинський О. Д. і ми повністю підтримуємо його думку, що сталий розвиток повинен спиратися на принципах рівноправних можливостей справедливого задоволення естетичних, духовних та економічних потреб людини, що реалізується шляхом гуманітаризації, екологізації, біологізації і соціалізації аграрного виробництва, збереження і передачі коду поколінь, гармонізації співіснування людини і природи . Що стосується «стійкого розвитку».

Бібліографічний список: 1. Буркинский Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития [Текст] / Б.В. Буркинский, В.Н. Степанов, С.К. Харичков // ИПРЭИ НАН Украины. – Одеса: Фенікс, 2005. – 575 с. 2. Борщук Є.М. Основи теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем: [монографія] / Є.М. Борщук. – Львів: Растр-7, 2007. – 435 с. 3. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с. 4. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика [Текст] / З.В. Герасимчук. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с. 5. Данилишин Б.М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений [Текст] / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. – К.: СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с. 6. Урсул А.Д., Урсул Т.А. Становление и сущность устойчивого развития // Введение в теорию устойчивого развития: Курс лекций / Под ред. Н.М.Мамедова. М.: 2002. – 687 с. 7. Моисеев Н.Н. Алгоритмы развития. – М.: Наука, 1987. - 413 с. 8. Калінін В.Б., Єрмаков Д.С. и др. Сталий розвиток. Підручник. 2007. М.: 567с. 9. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія] / С.М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 483 с. 10. Судомир С.М. Стійкий розвиток як складова потенціалу підприємства / С.М. Судомир // Інноваційна економіка. – 3' 2008 [9]. – С. 73 – 75.

О.Б. Грескив. Устойчивое развитие социально-экономических систем. В статье рассмотрена сущность экономических категорий «устойчивое развитие» на основе обоснования системно-синергетического подхода. Выявлено совместимость и противоречия указанных процессов. Доказано, что теория устойчивого развития должна быть основана на гармонизации социальной, экономической и экологической подсистем.

Ключевые слова: устойчивое развитие; устойчивость; постоянство; система; социально-экономическая система.

Greskiv O. Sustainable development of socio-economic systems. In the article, the essence of economic categories "sustainable development" and "sustainable development" is considered, from substantiation of the system-synergetic approach. The compatibility and contradictions of the indicated processes are revealed. It is proven that the theory of sustainable development should be based on the harmonization of social, economic and environmental subsystems.

Having considered the various concepts of sustainable development, we came to the conclusion that Gudzinsky O.D. gave the most substantiated definition and we fully support his view that sustainable development must base on the principles of equal opportunities for just satisfaction of the aesthetic, spiritual and economic needs of man, which is realized through humanization, ecologization, biologization and socialization of agrarian production, preservation and transfer of the code of generations, harmonization of coexistence of man and nature. Concerning "sustainable development", we agreed with the author S. Sudomir that the main subject of ensuring the sustainable development of socio-economic systems should be a person with progressive values and a new philosophy of thinking, aimed at providing the harmonization of interests of present and future generations through mechanisms of balance of ecological, social, economic, material-spiritual, intellectual components of the development system.

In conclusion, taking to account all the above, "sustainable development" should be considered as development that meets the material and spiritual needs of the present and creates conditions for sustainable economic growth in the future, considering future value orientations through mechanisms of harmonization of the man with nature and in society.

Keywords: organization, development, enterprise, strategy, potential, strategic potential.

Стаття надійшла до редакції: 04.02.2018 р